

۱۴۴۶/۰۷/۱۴

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نگاهی گذرا بر قواعد فقهی و مفردات قانونی عقد نکاح

مؤلف

سید حمزه حسینی فرد

انتشارات چتر دانش

سرشناسه	: حسینی فرد، سیدحمزه
عنوان و نام پدیدآور	: نگاهی گذرا بر قواعد فقهی و مقررات قانونی عقد نکاح/
مؤلف	: سیدحمزه حسینی فرد.
مشخصات نشر	: تهران: چتر دانش، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۲۴۲ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۱۰۷-۳
سبب فهرست‌نویسی	: فیفا
ه‌نوع	: زناشویی -- قوانین و مقررات -- ایران
موضوع	: Marriage law -- Iran
موضوع	: زناشویی (فقه)
موضوع	: Marriage (Islamic law)
رده بندی کنگره	: KMH۵۴۲-۵ ن ۱۳۹۵
رده بندی دیویی	: ۶۶/۵۸۱۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۴۴۲۹۷۰

نام کتاب	: نگاهی گذرا بر قواعد فقهی و مقررات قانونی عقد نکاح
ناشر	: چتر دانش
مؤلف	: سیدحمزه حسینی فرد
نوبت و سال چاپ	: دوم - ۱۳۹۸
شمارگان	: ۱۰۰۰
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۱۰۷-۳
قیمت	: ۳۰۰۰۰ تومان

فروشگاه مرکزی: تهران، میدان انقلاب، خمینیری جاوید (اردیبهشت شمالی)، پلاک ۸۸

تلفن مرکز پخش: ۶۶۴۹۲۳۲۷ - تلفن فروشگاه کتاب: ۶۶۴۰۲۳۵۳

پست الکترونیک: nashr.chatr@gmail.com

کلیه حقوق برای مؤلف و ناشر محفوظ است.

چکیده

ازدواج یک ضرورت فردی و اجتماعی است که در سلامت روح و جسم هر فرد و امنیت اجتماعی نقش مؤثری دارد. ازدواج در تمام ادیان جایگاه ویژه‌ای دارد. قانون مدنی جمهوری اسلامی ایران، به تبعیت از فقه امامیه، نکاح دائم و منقطع را مجاز شناخته و ۱۰۰ ماده را به نکاح اختصاص داده است. مطالعه‌ی مواد قانون مدنی حاکی از آن است که سند و منبع اکثر قریب به اتفاق مواد قانون مدنی، آیات و روایات اسلامی است که مورد اتفاق نظر فقهای اسلام، به‌خصوص فقه امامیه است و هر جا روایات اسلامی مختلف بوده، قانون مدنی در تدوین مواد آن اکثریت مشهور فقهای امامیه پیروی نموده است.

با مطالعه‌ی ۸۷ ماده از مواد قانون مدنی، چهار دسته مواد استخراج شده که عبارتند از:

- ۱- موادی که سند آنها آیات و روایات اسلام است که اکثر مواد را شامل می‌شود.
- ۲- موادی که از نظامات حکومتی است که بنابر سلطنت اجتماعی و بین‌المللی و حفظ حقوق شهروندان وضع گردیده است.
- ۳- مواد حقوقی که در احکام اسلامی آورده شده اما قانون مدنی نسبت به آنها سکوت کرده است.
- ۴- موادی که با احکام اسلامی مغایرت دارند که ماده‌ی ۱۰۱۰ قانون مدنی از این دسته است.

فهرست

۱۳	مقدمه
۱۷	فصل اول: تعریف نکاح
۱۹	اهمیت و جایگاه ازدواج
۱۹	۱- ازدواج واجب
۱۹	۱-۱- ازدواج مستحب
۲۰	۱-۲- ازدواج حرام
۲۰	۴- ازدواج مکروه
۲۰	نکاح از دیدگاه قرآن
۲۱	فضیلت ازدواج: نظر معصومیه (ع)
۲۲	سرزنش عزبها
۲۳	عزلت برای عبادت یا ازدواج
۲۴	فوائد نکاح
۲۸	فصل دوم: مقدمات نکاح
۲۸	گفتار اول: خواستگاری
۲۸	مقدمه
۲۹	تاریخچه‌ی خواستگاری
۳۰	معنی خواستگاری
۳۱	مقایسه‌ی تطبیقی خواستگاری
۳۲	خواستگاری از نامزد دیگری
۳۳	خواستگاری قبل از اعلام موافقت
۳۴	آیا وعده‌ی ازدواج علقه‌ی زوجیت می‌کند؟
۳۵	گفتار دوم: قابلیت صحی برای ازدواج
۴۰	ولایت در نکاح دختر
۴۳	سقوط ولایت پدر
۴۶	تذکر

۴۶	گفتار سوم: موانع نکاح
۴۷	الف) اقارب نسبی
۴۸	ب) اقارب رضاعی
۴۹	مقایسه تطبیقی
۴۹	۱- کتاب قرآن
۴۹	۲- سنت متواتر
۵۰	شرط پیدایش قرابت رضاعی
۵۰	شرط اول
۵۱	شرط دوم
۵۱	شرط سوم
۵۳	شرایط دفاعی که موجب حرمت می شود
۵۳	شرط چهارم قانون مدنی
۵۴	شرط پنجم
۵۴	ج) اقارب سببی
۵۵	مدرک و سند عبارت اول قانون مدنی
۵۸	سند و مدرک عبارت دوم قانون مدنی
۵۸	مستند این ماده
۵۹	عبارت سوم قانون مدنی
۶۲	مواردی که نکاح موجب حرمت ابدی می شود
۶۳	مستند این ماده
۶۵	در شأن نزول آیات لعان
۶۷	نحوه ی لعان بنا بر سنت پیامبر
۶۸	توضیح
۷۲	شرایط حلّیت
۷۳	نکاح غیر مسلمان
۷۴	شأن نزول

۷۷	فصل سوم: صحت نکاح
۷۷	گفتار اول: شرایط صحت نکاح
۷۷	ایجاب و قبول
۷۹	شرایط عاقد
۸۰	تألی عری
۸۲	نهی زن و شوهر
۸۲	مَجْز بودن عقد
۸۲	تعریف بِد مُنْعَج
۸۳	شرط خیار فسخ در عقد
۸۴	شرایط ضمنی در عقد
۸۴	شرط فاسدی که باطل کننده عقد است
۸۴	شرط وکالت ضمن عقد
۸۵	شرط عدم ازدواج مجدد
۸۶	رضای زوجین
۸۶	گفتار دوم: وکالت در نکاح
۸۷	مستندات

۸۹	فصل چهارم: نکاح منقطع
۸۹	گفتار اول: نکاح منقطع
۸۹	معنی لغوی متعه
۸۹	تعریف نکاح منقطع
۹۱	تاریخچه‌ی ازدواج موقت براساس روایات اسلامی
۹۵	توجیه تحریم متعه در زمان خلیفه‌ی دوم
۹۷	اسناد فقهی نکاح منقطع
۹۷	مشروعیت متعه
۹۸	تعداد مُتَعَه‌ها
۹۹	فواید متعه

۱۰۰	حرمت معشوقه‌بازی در قرآن
۱۰۱	تفاوت نکاح منقطع و دائم
۱۰۴	مشترکات نکاح منقطع و دائم
۱۰۴	گفتار دوم: قانون مدنی و فقه شیعه و نکاح منقطع
۱۰۵	قانون مدنی و نکاح منقطع
۱۰۷	ریشه در نکاح منقطع
۱۱۰	مبانی مهریه و زمان مُتَّعَه
۱۱۰	زندگی امروز و نیاز به ازدواج موقت
۱۱۱	دلایل خیر از نگاه دائم
۱۱۶	راه حل با استفاده از احکام ای حفظ حریم خانواده از شر جوانان مجرد و عزب‌ها
۱۱۷	راهکار صاحب نظران ایرانی برای حمایت از بنیاد خانواده
۱۱۸	تفاوت ازدواج رسمی و ازدواج عادی
۱۱۹	تفاوت ازدواج موقت با روابط آزاد نامشروع
۱۲۲	چرا ازدواج موقت در چهار اسلام رواج ندارد
۱۲۵	آیا ازدواج موقت بوالهوسی است؟
۱۲۷	نتیجه

۱۳۰	فصل پنجم: حقوق و تکالیف زوجین نسبت به یکدیگر
۱۳۰	حقوق و تکالیف زوجین نسبت به یکدیگر
۱۳۰	بخش اول: حقوق مالی زن و مرد
۱۳۰	گفتار اول: آشنایی با مهریه
۱۳۰	تاریخچه مهریه
۱۳۴	مهریه در قرآن
۱۳۶	مهریه در زمان جاهلیت
۱۳۷	فلسفه مهریه با توجه به آیات و روایات
۱۳۸	گفتار دوم: اقسام مهریه در اسلام
۱۳۸	الف) مَهْرُ الْمُسَمًی

۱۳۹	ویژگی مَهْرُ الْمُسَمًّى
۱۳۹	شرایط مَهْرُ الْمُسَمًّى
۱۴۰	شرایط عمومی مَهْرُ الْمُسَمًّى
۱۴۲	میزان مهر
۱۴۹	مراسمی تطبیقی
۱۵۲	سقاط حق حبس برای زن
۱۵۴	سقاط حق حبس برای مرد
۱۵۶	شرح اجزای علی بن فدا و مَهْرُ الْمُسَمًّى در فقه اسلام
۱۵۶	شرح تفصیلی بن فساد مَهْرُ الْمُسَمًّى از نظر فقه اسلام
۱۵۸	ب) مهر مَقْضُوعَةُ الْبُيْعِ
۱۶۰	مهر الْمُتَعَه
۱۶۱	شان نزول آیه ۲۳۶
۱۶۲	میزان مهر الْمُتَعَه
۱۶۲	تفاوت مَهْرُ الْمُنْثَلِ و مهر الْمُتَعَه
۱۶۲	تفاوت جدایی به وسیله طلاق و جدایی واسطه فوت در مَقْضُوعَةُ الْبُيْعِ
۱۶۳	مَهْرُ الْمُنْثَلِ
۱۶۳	تعیین مَهْرُ الْمُنْثَلِ
۱۶۴	مقایسه تطبیقی مادهی ۱۰۹۱
۱۶۶	مقایسه تطبیقی مادهی ۱۰۹۸
۱۶۷	ج) مَقْضُوعَةُ الْمَهْرِ
۱۶۷	تطبیق مواد ۱۰۸۹ و ۱۰۹۰ با احکام شرعی
۱۶۷	سند و دلیل فقهی
۱۷۰	مَهْرُ السَّنَةِ
۱۷۱	دلائل لزوم مَهْرُ السَّنَةِ
۱۷۱	۱- نظر فقهای اسلام
۱۷۲	سیره پیامبر مبنای فقه است نه سیره مردم
۱۷۴	بخش دوم: نفقه
۱۷۴	گفتار اول: نفقه

۱۷۴	تأمین هزینه‌ی خانواده.....
۱۷۴	اسباب نفقه.....
۱۷۷	میزان و حد نفقه در موارد مختلف.....
۱۷۹	فرق نفقه‌ی زوجیت و خویشاوندی.....
۱۸۰	گفتار دوم: نشوز.....
۱۸۱	تأسیس، تطبیقی ماده‌ی ۱۱۰۸ و احکام شرعی.....
۱۸۱	تطبیق احکام شرعی و ماده‌ی ۱۱۰۸.....
۱۸۲	موارد نشوز زن نسبت به شوهر.....
۱۸۳	مواردی که نفقه به خط نمی‌شود.....
۱۸۶	موارد نوز و نسبت به همسرش.....
۱۹۲	بخش دوم: حقوق مشترک بین زن و مرد.....
۱۹۲	گفتار اول: آغاز و اتمام مشترک زن و مرد.....
۱۹۲	حقوق معنوی زن و.....
۱۹۳	آغاز روابط مشروع زن و مرد.....
۱۹۴	حسن معاشرت.....
۱۹۴	تطبیق احکام شرعی و ماده‌ی ۱۱۰۳.....
۱۹۴	سنت و سیره‌ی پیامبر و ائمه.....
۱۹۴	الف) حقوق مرد بر زن.....
۱۹۵	ب) حق زن بر مرد.....
۱۹۶	تطبیق احکام شرعی و ماده‌ی ۱۱۰۴.....
۱۹۷	ریاست مرد بر زن.....
۱۹۸	گفتار دوم: رعایت نوبت زن.....
۱۹۸	قسم.....
۱۹۸	معنی لغوی.....
۱۹۹	ساقط شدن تقسیم.....
۲۰۲	روایات اسلامی در مورد رعایت عدالت میان همسران.....
۲۰۲	روایتی در مورد مشروعیت چندهمبری.....
۲۰۳	آداب تعدد زوجات.....

۲۰۳	گفتار سوم: قانون مدنی و تعدّد زوجات
۲۰۴	ماده‌ی ۱۷ قانون حمایت از خانواده
۲۰۵	عدد زوجات
۲۰۵	محدود کردن چند زنی با ۹ قید
۲۰۶	بهم عدالت
۲۱۰	بند زکته‌ی قابل تأمل
۲۱۵	تار چهارم: تعدّد زوجات
۲۱۵	تار خنجر: تعدّد زوجات
۲۱۶	نقد و بررسی احوال مختلف ازدواج
۲۱۶	بررسی چند سوره
۲۱۸	اشتراک جنسی
۲۱۹	عناصر دخیل در امر زانی
۲۱۹	قانون تعدّد زوجات
۲۲۰	علل نیاز به چندهمسری
۲۲۰	علل بیشی گرفتن عدد زنان آماده به ازدواج بر مردان آماده‌ی ازدواج
۲۲۱	نظر شهید مطهری در مورد چندهمسری
۲۲۲	خلاصه
۲۲۳	نظر صاحب‌نظران غربی پیرامون چندهمسری
۲۲۵	فلسفه‌ی تعدّد زوجات
۲۲۷	یک پند
۲۲۷	علل لزوم چندهمسری در جوامع بشری
۲۲۸	آیا دوران تعدّد زوجات با تغییر زمان پایان یافته؟
۲۳۱	مزایای چندهمسری
۲۳۱	پی‌آمد تک‌همسری
۲۳۴	مقایسه‌ی اثرات معشوقه‌بازی و چندهمسری
۲۳۷	فصل ششم: احکام حکومتی
۲۳۹	منابع و مآخذ

مقدمه

فقه اسلام به عنوان احکام و دستورات عملی آخرین و کامل ترین دین جهت تنظیم روابط بین انسانها و سعادت بشریت برنامه‌هایی را ارائه نموده که این برنامه‌ها مبتنی بر فطرت و سرشت خاص اوست، و بشر برای طی نمودن راه سعادت لازم است که این برنامه‌ها را بشناسد و از آنها پیروی کند تا به خوشبختی و سعادت که آرزوی دیرینه‌ی اوست برسد.

یکی از این برنامه‌ها ازدواج است که بعد از اسلام بزرگترین نعمت است. اسلام برای امر نکاح، ایگاه ویژه‌ای قرار داده است و علت این جایگاه پاسخ به یکی از بازهای سروری بشر است؛ نیازی که بقای بشر و ادامگی آن در روی زمین بسته به آن است. بازی که آرامش انسان در حیات دنیوی به آن وابسته است. نکاح، راهی است که الهی خداست خاصی دارد. هر خردمندی با اندکی توجه در می‌یابد که دین نزد خدا یکی است، زیرا مشترکات نکاح در تمام ادیان چندان فراوان است که آنها را برنامه‌های ازدواج می‌توان پی برد که آیا این دین از جانب خداست یا نه.

تاریخ ازدواج را باید تاریخ خلقت بشر و ادیان الهی دانست؛ چرا که اولین بشر حضرت آدم اولین پیامبر است و اولین پیامبر الهی کسی است که به دستور خدا ازدواج نموده است؛ یعنی پایه‌ی ازدواج در دست خداست. خدا از خلق بشر بنا نهاده شده است و خداوند، بعد از ازدواج حضرت ادم و حضرت حوا اراده کرد که نسل آنها را پدید آورده و در سراسر زمین منتشر گماند. پس از مدتی حضرت حوا باردار شد و در اولین وضع حمل از او یک دختر و یک پسر همزمان پا به عرصه‌ی گیتی نهادند. نام پسر را «قابیل» و نام دختر را «هابیل» گذاشتند. مدتی بعد که حضرت حوا وضع حمل نمود، باز دوقلو به دنیا آورد که یکی از آنها پسر بود و دیگری دختر. نام پسر را «هابیل» و نام دختر را «قلیما» گذاشتند. وقتی فرزندان آدم بزرگ شدند و به حد نکاح رسیدند، آدم به حوا گفت «قابیل» را بگو یا «قلیما» خواهر هابیل ازدواج کند و هابیل

را امر کن تا لوبذا خواهر قابیل را بگیرد. و بدین شیوه نسل آدم بر روی زمین تکثیر یافت و دوام پیدا کرد.

پس برنامه‌ی نکاح را می‌توان اولین برنامه و حقوق متقابل بشر دانست و می‌توان ازدواج را اولین برنامه‌ی اجتماعی تاریخ بشر شناخت که همانا حقوق و وظایف آدم و حوا نسبت به یکدیگر است؛ چرا که با اولین ازدواج، اولین نهاد اجتماعی پایه‌گذاری شده است. پس اولین برنامه‌ی پایه‌گذاری شده بعد از خلقت، نکاح و احترام به آن است. با افزایش جمعیت، اهمیت و جایگاه ازدواج بیشتر شناخته شد و نیاز به آن بیشتر احساس شد.

نکاح یک ضرورت اجتماعی و یک قانون عمومی است. اگر به غرایز طبیعی انسان به صورت صحیح پاسخ داده نشود مسلماً انسان برای دفع و ارضای آن راه‌های انحرافی را غریزه‌اش را برخواهد گزید؛ چرا که غرایز طبیعی را نمی‌توان مهار کرد و از بین برد. غریزه‌ی جنسی یکی از غرایز نیرومند انسانی است؛ تا جایی که عده‌ای از انسان‌ها، آن را تنها غریزه‌ی اصیل انسان می‌دانند و غرایز دیگر را به آن بازمی‌گردانند.

حال باید دید قانون مدنی جمهوری اسلامی ایران برای پاسخ به این نیاز ضروری چه موادی را وضع نموده و آیا بین این مواد و احکام شرعی اسلامی سختی هست؟ در مقایسه‌ی احکام شرعی و قانون مدنی آبا تفاوت وجود دارد یا همه‌ی مواد قانون مدنی از فقه اخذ شده است. هدف این پایان‌نامه آشنایی با نکاح اسلامی، صدصد اسلامی نمودن مواد قانون مدنی، بدون هیچ تلاشی بین احکام شرعی و مواد قانون مدنی، مبارزه‌ی فرهنگی با مفاسد اجتماعی موجود است؛ زیرا با هر پدیده‌ی اجتماعی باید متناسب با آن برخورد نمود و از آنجا که مفاسد اجتماعی یک پدیده‌ی ضد فرهنگی است؛ پس باید با فرهنگ صحیح با آن برخورد نمود. در ارتباط با جلوگیری از طلاق‌های فراوان و اسلامی کردن ولایت پدر بر دختران بالغ و جلوگیری قانونی از ضایع شدن حقوق آنان و همچنین تجدید نظر مقامات قضایی بر مواد مربوط به مهریه و رواج مَهْرُالسَّنَةِ پیامبر در جامعه، فرضیه‌هایی که در این کتاب ارائه

شده چنین است:

اولاً اگر ما احکام شرعی را پیرامون نکاح رعایت کنیم جامعه‌ای با حداقل مفاسد خواهیم داشت.

ثانیاً رعایت احکام اسلامی در واقع کنار زدن و مبارزه با عرفهای غلط است و احکام اسلامی با فطرت انسان سازگار است.

ثالثاً احکام اسلامی پیرامون نکاح، راههای مبارزه با مفاسد اجتماعی را با در نظر گرفتن فطرت و غریزه‌ی انسان بیان نموده است.

رابعاً علت بسیاری از مفاسد روز افزون اجتماعی در جامعه‌ی اسلامی به میزان دوری ما از احکام اسلامی بستگی دارد.

خامساً احکام اسلام پایه‌ی خنثی‌سازی نیازهای فطری و غریزی انسان پیرامون ازدواج است.

سادساً در دین مقدس اسلام، رصورتی که دختر با هم‌کفو خود ازدواج کند ولایت پدر ساقط می‌شود.

همچنین در این کتاب سعی شده است تا در مورد نوع ازدواج که در قانون مدنی مجاز شناخته شده دفاع شود و به توجه به این که تعدد زوجات یکی از مصلحت‌های فردی و اجتماعی است و در جامعه‌ی کنونی ما که با تحمل هشت سال دفاع مقدس جوانان آماده‌ی ازدواج را از ما را تقدیم انقلاب و آرمانهای آن نمود؛ همچنین حوادث دلخراش تصادفات جاده‌ای، مردان آماده به ازدواج زیادی را از جامعه‌ی گرفت، چنین احساس می‌شود که تعداد زنان آماده‌ی ازدواج در جامعه ما زیاد است؛ پس برای آنکه همه‌ی زنان بتوانند از حق طبیعی داشتن همسر مناسب برخوردار شوند فصلی از این کتاب به تعدد زوجات اختصاص داده شده است. با توجه به اینکه قانون مدنی هیچ ماده‌ای را به آن اختصاص نداده؛ شخصاً ضرورت وجودی آن را، هم از نظر قرآن و هم از نظر صاحب‌نظران بزرگ اسلامی و غربی بررسی نمودم. در این بررسی، هر جا که بین فقه و قانون مدنی هماهنگی بوده و منبع آن ذکر شده پیرامون آنها سخنی گفته نشده اما در مواردی که این هماهنگی بسیار کم

است و بین فقه و قانون مدنی تفاوتی مشاهده شده، به خاطر ایمان و اعتقاد راسخی که به فقه اسلامی داشته‌ام با آرائه‌ی سند و مدرک از فقه اسلامی دفاع نموده‌ام. می‌توان گفت که بیشتر مواد قانون مدنی گرفته شده از نظر مشهور فقها بوده و در کمتر جایی قانون مدنی از نظر مشهور فقها پیروی نموده است. آنچه در این کتاب به آن رسیدم با وجود پیروی قانون مدنی از فقه اسلام، این است که جامعیت فقه اسلام نسبت به قانون مدنی کاملاً مشهود است. وقتی منصفانه تحقیق شود هر کسی چنین قضاوت خواهد کرد که ۱۰۰ سال پیش چنین حقوق دقیق و بدون عیب و نقص فقط از یک حلقه بی‌سابقه قالب کامل‌ترین دین آسمانی میسر است و اگر امروز حقوق‌دانان ما در بعضی موارد نسبت به آوردن بعضی از احکام حقوقی فقه واهمه دارند و یا بخشی از آن را گرفته و بخشی دیگر را رها کرده‌اند، به این علت است که فقه اسلام در برابر بی‌کران است که علم به همه‌ی آن و وقوف به آنچه آمده واقعاً دشوار است؛ لذا یک حقوق‌دان نمی‌تواند به تمام مسائل حقوق فقه احاطه پیدا نماید؛ چون علم کافی و احاطه‌ی لازم می‌خواهد تا بتوان تمام احکام را چنان که هست آورد. گرچه کتاب فراوانی پیرامون ازدواج و حقوق خانواده نگاشته شده ولی پیرامون عایدی تا بقی احکام شرعی و قانون مدنی کتابی نوشته نشده است و یا دست کم من مشاهده نکرده‌ام. یکی از مشکلات پیش روی حقیر برای نگارش این نوشته در دسترس نبودن کتب منبع به علت فقدان کتابخانه‌ی جامع در شهر الشتر لرسن است به‌طوری که گاه برای تهیه‌ی کتاب مجبور بودم به شهرهای اصفهان، قم، تهران، مسافرت کنم. همچنین از مشکلات دیگر غیر از جمع‌آوری کتاب، اطلاع یافتن از وضع خانواده‌ها با شرایط تعدد زوجات بود که جمع‌آوری اطلاعات به‌روز از وضع آنها به علت اطلاعات شخصی بسیار مشکل بود و نویسنده به‌صورت غیر مستقیم از وضعیت آنها مطلع شده است.

والسلام

سید حمزه حسینی فرد